

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

***МЕДВЕДЧУК Неля Казимирівна,
РОМАНІШИНА Ольга Валеріївна***

ВПРОВАДЖЕННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС БАКАЛАВРІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Глобальні трансформації в системі вищої освіти зумовлюють необхідність переходу від трансляції готових знань до формування у студентів навичок високого рівня. У цьому контексті розвиток критичного мислення стає базовою умовою професійної адаптивності фахівця. Здатність до об'єктивного аналізу, верифікації інформації та аргументованого прийняття рішень є ключовим складником soft skills, що вимагаються сучасним ринком праці.

Критичне мислення – це складний ментальний процес, що починається зі сприйняття інформації та завершується прийняттям обґрунтованого рішення. Воно включає здатність ставити запитання, виявляти приховані припущення, розпізнавати маніпуляції та оцінювати докази. Для бакалавра будь-якого профілю (економічного, гуманітарного чи технічного) критичне мислення виступає однією з ключових компетентностей, що забезпечує здатність особистості до осмислення інформації, її аналізу, оцінювання та застосування у практичній діяльності, виступає інтелектуальним фільтром, що дозволяє не просто накопичувати дані, а перетворювати їх на дієві знання [1].

В теперішніх умовах, коли здобувачі навчаються не лише очно, але і онлайн, виснажені морально через військовий стан, мають вирішувати складні проблеми, де на допомогу їм стають саме стресостійкість, комунікабельність та критичне мислення, яке дозволяє не лише самостійно переглянути та переосмислити отриману інформацію, а й перевірити ще раз на практиці достовірність отриманих знань. Американські аналітики виділяють ряд особистісних характеристик, притаманних людині з розвинутим критичним мисленням: «допитливість, обізнаність, неупередженість (і стосовно власних поглядів), гнучкість, справедливість в оцінці, розсудливість в судженнях, бажання прояснювати проблеми і складні питання, ретельність в пошуку потрібної інформації, розумність у виборі критеріїв, постійність в пошуку результатів, які є настільки ж точними, як використані першоджерела».

Для того, щоб технологія розвитку критичного мислення працювала системно, кожне заняття для здобувачів має проходити через:

- провокацію викладачем зацікавленості здобувачів;
- безпосередній контакт з новою інформацією (лекція);
- етап дискусій, перетворення нової інформації на власні концепції.

Необхідною складовою фахової підготовки здобувачів вищої освіти є вміння пошуку необхідної інформації, вміння її аналізувати та оцінити у світі росту цифрових технологій, інформаційних воєн та рейкових новин. І тому критичне мислення є предметом аналізу та розробки, оволодіння інформацією з різних галузей. Впровадження методик формування критичного мислення безпосередньо впливає на якість освіти. Бакалавр, який володіє цими навичками, стає не просто виконавцем інструкцій, а автономною особистістю, здатною до самоосвіти протягом усього життя (lifelong learning) [2].

Практичне впровадження технологій критичного мислення дозволяє змінити структуру навчальної діяльності, підвищуючи рівень суб'єктності студентів. Використання багатовимірних моделей аналізу інформації сприяє розвитку здатності до автономного судження, що є критично важливим в умовах високої інформаційної невизначеності. Системний підхід до формування критичного мислення забезпечує не лише засвоєння фахових дисциплін, а й розвиток здатності до самоосвіти протягом життя.

Досвід упровадження технологій розвитку критичного мислення у провідних університетах свідчить про необхідність інтеграції академічного пізнання з реальним життям шляхом створення освітнього середовища, яке поєднує свободу самовираження з відповідальністю. У цьому контексті особливо важливо вже на початкових етапах навчання у закладі вищої освіти забезпечити підготовку студентів до активної участі в освітньому процесі. Це передбачає формування критичного ставлення до власного навчання, зокрема через ширше використання інструментів для аргументованого висловлення власних суджень щодо навчальних дисциплін.

Специфіка такого підходу полягає у залученні студентської молоді до дослідження ключових проблем сучасності, серед яких глобалізаційні процеси, стан довкілля, питання соціального вибору, прав людини і суспільства, відповідальності, прийняття рішень, етичних аспектів бізнесу, а також суб'єктивного благополуччя. Орієнтація на осмислення шляхів розв'язання актуальних викликів людського буття та розвитку сучасної цивілізації сприяє формуванню у студентів відчуття власної значущості, усвідомлення цінності особистої участі в суспільному житті, розуміння ролі власної діяльності та її цілей, а також відчуття тісного взаємозв'язку між особистими переконаннями, вчинками та функціонуванням соціуму.

Обговорення проблем, на відміну від повчання чи моралізаторства, що ґрунтується на логічній аргументації та обґрунтуванні позицій, є ефективним засобом формування вмінь чітко висловлювати власні переконання, брати участь

у конструктивному діалозі та об'єднувати зусилля задля раціонального розв'язання проблем на основі особистого соціального досвіду. Відтак орієнтація на досягнення соціально значущих цілей і готовність до активної участі в університетському житті значною мірою визначаються рівнем сформованості навичок аргументованого висловлення думок. Реалізація такої моделі ґрунтується на низці ключових принципів:

- активність і зворотний зв'язок передбачають організацію динамічної взаємодії через відкрите, аргументоване й конструктивне обговорення питань, що забезпечує врахування інтересів і позицій усіх учасників;

- рівність позицій визнає цінність досвіду кожного учасника спільної діяльності, унікальність особистості та недопущення нав'язування власної точки зору;

- довіра в комунікації та взаєморозуміння орієнтує на створення психологічно безпечного середовища, що сприяє відкритості та щирості у спілкуванні;

- особиста відповідальність передбачає усвідомлення кожним учасником відповідальності за власні судження та дії, а також толерантне ставлення до позицій інших [3].

З урахуванням особливостей студентської аудиторії, культурного контексту, професійної спрямованості та актуальності змісту навчання, викладач має можливість ініціювати обговорення ключових проблем предметної галузі. Водночас практика показує, що визначальними чинниками ефективності є зацікавленість і мотивація студентів, які безпосередньо впливають на рівень їхньої відповідальності та здатність до колективної рефлексії під час розв'язання проблемних ситуацій.

Отже, викладач отримує можливість системно впливати на розвиток рефлексивних умінь студентів, їхню орієнтацію на саморозвиток, а також на формування відкритого освітнього середовища, яке сприяє підготовці до активної участі в навчанні та усвідомленню власної соціальної ролі. Важливою умовою успішності є професійна гнучкість викладача, здатного поєднувати інноваційні освітні технології з усвідомленою та внутрішньо мотивованою навчальною діяльністю студентів.

Разом із тим у сучасних умовах викладач стикається з необхідністю подолання усталених стереотипів студентів, зокрема їхньої орієнтації на традиційну модель навчання, у якій викладач виступає єдиним джерелом правильних відповідей. Це може супроводжуватися відчуттям невизначеності під час розгляду складних проблем або використання інноваційних підходів, зокрема компетентнісного оцінювання.

Досвід свідчить, що без усвідомлення доцільності таких змін і зацікавленості студентів їхнім потенціалом, ефективне впровадження нових освітніх практик значно ускладнюється.

Запропонований підхід є лише початковим етапом у формуванні критичного мислення та розвитку низки загальних компетентностей, а отже, не здатен повністю вирішити всі пов'язані з цим завдання. Його основна мета полягає у формуванні в студентів умінь виробляти й обґрунтовувати незалежні судження, здійснювати пошук і критичний аналіз інформації, оцінювати аргументацію, ефективно розв'язувати проблемні ситуації та здійснювати саморефлексію.

Водночас особливого значення набувають результати впровадження такого підходу для особистісного розвитку студентів. Зокрема, йдеться про посилення відчуття соціальної відповідальності, усвідомлення залежності самореалізації від здатності застосовувати знання у практичних життєвих ситуаціях, підвищення задоволеності навчальним процесом, зростання академічної успішності та формування стійкої орієнтації на безперервний професійний розвиток.

Впровадження інноваційних освітніх технологій, орієнтованих на розвиток критичного мислення, є необхідною умовою модернізації вищої школи. Використання світового досвіду та сучасних когнітивних моделей, зокрема розроблених О. Збарською, дозволяє підвищити якість підготовки фахівців, здатних до гнучкого мислення та відповідального прийняття рішень у професійній діяльності [4].

Тобто, оволодіння критичним мисленням стає сьогодні не тільки завданням освітнього процесу, але й умовою його реалізації для формування сучасного фахівця, здатного мислити і діяти результативно і ефективно. Реалії цифрового життя спонукають до зростання ролі самостійного навчання і переформатування багатьох складових організації навчального процесу. Переосмислення встановлених моделей відношень викладач – здобувач, перетворення студента з об'єкта педагогічного впливу на суб'єкта навчального процесу. Авторитарна роль викладача як єдиного джерела знань, ретранслятора готового знання, фактів, ідей, трансформується у роль викладача організатора, тьютора, наставника і помічника, оскільки знання мають «видобуватися» студентом як результат його власних інтелектуальних зусиль і пізнавальних пошуків.

Таким чином, особливого значення набуває соціально орієнтована освітня модель, спрямована на безперервний розвиток особистості та побудована як цілеспрямований процес взаємодії між викладачем і студентами, а також між самими студентами. Вона передбачає, насамперед, довірливу позицію викладача, який визнає цінність різноманіття поглядів, сприяє розширенню світогляду студентів і формуванню їхніх переконань, взаємодіє з ними як із рівноправними учасниками освітнього процесу. Важливою складовою є також відмова від суто директивного та традиційно академічного підходу, що ґрунтується на авторитарній ролі викладача як єдиного носія істини.

Список використаних джерел:

1. Усанова, Л., Усанов, І., & Штепа, О. (2024). Формування критичного мислення в системі компетентнісної підготовки фахівців. *Ukrainian Professional Education // Українська професійна освіта*, (16), с.48–55.
2. Наумук І., Наумук О. (2024). Сучасні стратегії та методики формування критичного мислення у здобувачів освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка* 2(33), с.75-82
3. Тягло О. В. Критичне мислення : навчальний посібник. Харків : Основа, 2008. 189 с.
4. Zbarskaya O. Thinking in Three Dimensions: A Multidimensional Approach to Critical and Creative Thinking. New York: OZ-Global, 2014. 248 p.

МЕЛЕНЧУК Тетяна Михайлівна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема розвитку критичного мислення викладачів закладів вищої технічної освіти в умовах сучасної цифровізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Проаналізовано сутність поняття «критичне мислення», визначено основні складові професійного критичного мислення викладача технічних дисциплін [1]. Обґрунтовано значення критичного мислення у процесі підготовки конкурентоспроможних фахівців технічного профілю [4]. Розглянуто сучасні методи та підходи до формування критичного мислення викладачів, а також основні труднощі, які виникають у професійній діяльності педагогів вищої технічної освіти. Визначено перспективи подальшого розвитку критичного мислення в освітньому середовищі.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким зростанням обсягів інформації, активним розвитком цифрових технологій та підвищенням вимог до професійної підготовки фахівців технічного профілю [7].

У цих умовах особливого значення набуває здатність викладача критично аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, приймати обґрунтовані рішення та формувати у студентів навички самостійного мислення.

Критичне мислення є важливою складовою професійної компетентності викладача закладу вищої технічної освіти [1, с. 92]. Воно дозволяє ефективно адаптуватися до змін у науково-технічній сфері, використовувати сучасні педагогічні технології та забезпечувати високий рівень освітнього процесу.

Викладач технічних дисциплін повинен не лише володіти глибокими професійними знаннями, але й уміти аналізувати різні джерела інформації, оцінювати технічні рішення, виявляти логічні помилки та формувати у студентів навички аргументованого мислення [3].

Nelia Medvedchuk, Olha Romanishyna Introducing critical thinking into the educational process of bachelors as a factor in improving the quality of education	Медведчук Неля, Романішина Ольга Впровадження критичного мислення в навчальний процес бакалаврів як чинник підвищення якості освіти	226
Tatiana Melenchuk Critical thinking of higher technical education teachers	Меленчук Тетяна Критичне мислення викладачів вищої технічної освіти	230
Mykola Mykolaichuk Critical thinking as a tool for state resilience	Миколайчук Микола Критичне мислення як інструмент державної стійкості	232
Liubov Mylian Questioning culture at school: critical and creative thinking of educators in making daily educational decisions	Милян Любов Культура запитань у школі: критичне та креативне мислення педагогів у прийнятті щоденних освітніх рішень	234
Maryna Myronets Academic integrity and critical thinking of higher education students as tools for ensuring transparency, sustainable development and economic efficiency of forest management	Миронець Марина Академічна доброчесність та критичне мислення здобувачів вищої освіти як інструменти забезпечення прозорості, сталого розвитку та економічної ефективності управління лісовим господарством	237
Roman Miroshnyk Project activity as a tool for forming practical competence of future technology teachers	Мірошник Роман Проєктна діяльність як інструмент формування практичної компетентності майбутніх вчителів технологій	241
Serhii Mishchenko Developing critical thinking in future science teachers while studying cytology and genetics courses	Міщенко Сергій Розвиток критичного мислення майбутніх учителів природничих наук у процесі вивчення курсів цитології та генетики	244
Inna Moliaka Model of critical thinking development in teaching english phonetics	Моляка Інна Модель розвитку критичного мислення у викладанні фонетики англійської мови	249